

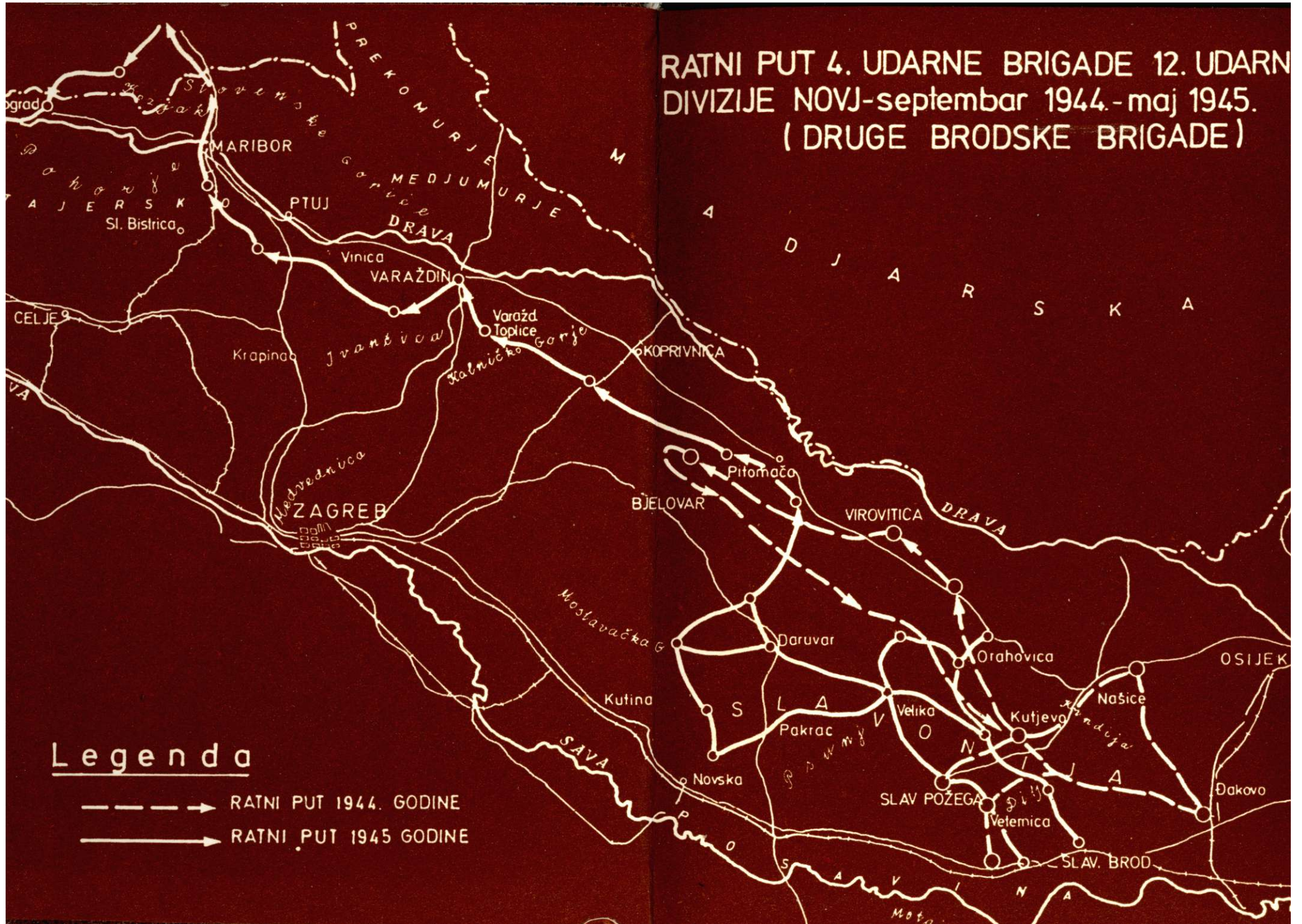
STANKO OBRADOVIĆ ANTUN MILETIĆ

4. SLAVONSKA

BRIGADA

RATNI PUT 4. UDARNE BRIGADE 12. UDARNE DIVIZIJE NOVJ-septembar 1944.-maj 1945. (DRUGE BRODSKE BRIGADE)

Legenda

- — — — — RATNI PUT 1944. GODINE
- RATNI PUT 1945. GODINE

**RATNA PROŠLOST NARODA
I NARODNOSTI JUGOSLAVIJE**
KNJIGA DVESTA TRIDESET OSMA
MONOGRAFIJA
JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

KNJIGA ŠEZDESETPETA

UREĐIVAČKI ODBOR

RAHMIJA KADENIĆ, general-pukovnik, predsednik, članovi: ALI ŠUKRIJA, RIŠTO DŽUNOV, DAKO PUAC, general-pukovnik, ŽIKASTOJŠIĆ, general-potpukovnik, FABIJAN TRGO, general-po'tpukovnik, VE LJKO MILADINOVIĆ, general-potpukovnik, JOGO TARABIC, general-potpukovnik, METODIJE KOTEVSKI, general-potpukovnik, MILAN DALJEVIĆ, general-potpukovnik, SVETOZAR ORO, general-major, AUGUST VRTAR, general-major, MISA LEKOVIĆ, pukovnik, AHMET ĐONLAGIĆ, pukovnik, VIKTOR KUCAN, pukovnik, RADOMIR PETKOVIĆ, pukovnik — glavni i odgovorni urednik

UREDNIK

Momčilo Kalem, pukovnik

RECENZENTI:

Trgo Fabijan, general-potpukovnik
Veljko Miladmović, general-potpukovnik

VOJNOIZDAVACKI ZAVOD

**STANKO OBRADOVIĆ
ANTUN MILETIĆ**

4. NOU BRIGADA SLAVONIJE

(DRUGA BRODSKA BRIGADA)

BEOGRAD, 1982

*OVU KNJIGU POSVEĆUJEMO ČETRDESETOGO-
DIŠNJIM NAŠEG NARODNOOSLOBODILACKOG
RATA I REVOLUCIJE, IZGINULIM BORCIMA,
PARTIJSKIM I SKOJEVSKIM RADNICIMA, SVIM
SARADNICIMA I SIMPATIZERIMA NARODNO-
OSLOBODILACKE BORBE ŠIROM SLAVONIJE*

AUTORI

PREDGOVOR

Ova monografija je skroman prilog historiografiji našeg narodnooslobodilačkog rata i revolucije 1941—1945. godine. U njoj su satkana borbena dejstva od formiranja 4. brigade 12. udarne divizije NOVJ, pa do završetka rata i revolucije. Borci i starešine ove brigade ispoljili su veliki heroizam u borbi, a mnogi od njih su izgubili svoje živote za slobodu domovine.

Četvrtu slavonsku udarnu brigadu NOV i PO Hrvatske narod Slavonije je tokom rata nazivao „Drugom brodskom brigadom“, s obzirom na to da je u njenom sastavu pri formiranju bio veći broj boraca iz Slavonskog Broda i bliže okoline. U ovoj brigadi još od njenog formiranja nalazili su se borci svih naših naroda i narodnosti, koji su u teškim ratnim okršajima kalili bratstvo i jedinstvo — najveću tekovinu narodnooslobodilačkog rata i revolucije. Iako je bila najmlađa brigada, u svom sastavu je imala borce koji su se do tada prekalili u redovima Osječke brigade, Diljskog i Požeškog NOP odreda i drugim jedinicama NOV Slavonije. Ona je po svom sastavu bila i omladinska brigada. Članovi Komunističke partije Jugoslavije i Saveza komunističke omladine Jugoslavije bili su njen udarni dio. Disciplina, hrabrost i moral bili su stalna odlika ove brigade koja je samo za pet mjeseci od formiranja proglašena UDARNOM, što potvrđuje da je postigla velike borbene uspjehe. Narodi širom Slavonije uvijek su je moralno i materijalno prihvatili i pomagali, kao i sve jedinice NOV Slavonije.

Uvjereni smo da će ova monografija poslužiti kao draga uspomena preživelim borcima i porodicama poginulih i umrlih iz ove brigade, na sijećanje na hrabrost, odanost, zbratimljenost naroda sela, gradova i boraca, na nama uvijek drage i nezaboravne pale drugove, na zavijet čuvanja bratstva i jedinstva, slobode i ravnopravnosti svih naših naroda i narodnosti širom Jugoslavije.

Monografija će, takođe, sadašnja i buduća pokoljenja podsjećati na svetu prošlost ove ratne generacije i na naročito hrabre borce koji su u njoj opisani i koji su ostali kao uzor kako se bori i gine za slobodu, za domovinu — socijalističku samoupravnu Jugoslaviju, najvijeću tekuvinu našeg narodnooslobodilačkog rata i revolucije.

Treba se, ovom prilikom, zahvaliti autorima, recenzentima general-potpukovnicima Trgi Fabijanu i Veljku Miladinoviću, ratnom komandantu pukovniku Nikoli Doliniću, general-pukovniku Ivanu, Miškoviću i general-potpukovniku Stjepanu Domankušiću, preživijelim borcima na njihovom učešću, kao i svim ostalim saradnicima na pomoći i podršci. Posebnu zahvalnost dugujemo društveno-političkim organizacijama i radnim kolektivima i Općinskoj skupštini Slavonski Brod na učešću u finansiranju ove monografije. I na kraju treba istaći i zahvaliti se organizatoru cijelokupnog rada u toku pisanja i objavljivanja ove monografije Općinskom odboru SUBNOR-a Slavonski Brod.

DOMICILNI ODBOR
25. BRODSKE I 4. NOU BRIGADE
SLAVONIJE

U V O D

Slavonija je područje koje je uoči ustanka 1941. godine imalo oko 700.000 stanovnika. Međutim, stanovništvo nije predstavljalo jednu nacionalnu cjelinu, već je tu živjelo dvadeset raznih nacionalnosti, od čega: 430.000 Hrvata, 140.000 Srba, 40.000 Nijemaca, 30.000 Mađara, 13.000 Čeha, 10.000 Slovaka i oko 25.000 ostalih: Rumuna, Makedonaca, Slovenaca, Albanaca, Bugara, Rusina i drugih. Po socijalnom sastavu 78% stanovništva bili su seljaci, a ostali su bili radnici, zanatlije, trgovci, službenici, đaci i drugi. No, po širini i snazi klasnih i političkih sukoba s vladajućim režimom — štrajkovi radnika po fabrikama, štrajkovi srednjoškolaca, političke demonstracije uoči skupštinskih izbora, antifašističke demonstracije i dr. — radnička klasa je već tada činila čvrst oslonac revolucionarnom narodnooslobodilačkom pokretu Jugoslavije. Pečat njenom organizovanju, borbenosti, ustrajnosti i idejnom oblikovanju dale su istaknute radničke vođe i revolucionari: Đuro Salaj, Đuro Đaković, Ivan Krndelj, Zlatko Šnajder i drugi. Na osnovama njihova rada odgojene su mlađe generacije partijskih kadrova i revolucionara.

Uoči rata djelovala su tri okružna (Nova Gradiška, Slavonski Brod i Osijek), 8 kotarskih i 3 gradska komiteta KPJ sa 117 ćelija KPJ (640 članova i 189 kandidata) i 740 članova SKOJ-a. Odmah nakon proglašenja kvislinške NDH ustaše su otpočele sa masovnim progonom srpskog stanovništva i Jevreja, a posebno komunista, bez obzira na nacionalnost. Tako su aprila 1941. godine ustaše

u kotaru Grubišno Polje uhapsile oko 600 Srba i gotovo sve komuniste. Pohapšena je većina članova Okružnog komiteta Nova Gradiška i kotarskih komiteta Nova Gradiška, Daruvar i Pakrac. Većina je pobijena u zatvorima, a preostali su odvedeni u logore Koprivnica, Jasenovac, Jadovno, Stara Gradiška i Sajmište. Teror je bio neviden u rejonu Osijeka, Đakova, Valpova, Vinkovaca i drugih mjesta. Ustašama su u tome pomagali frankovci, zaštitari-pripadnici seljačke zaštite, te dio katoličkog klera i folksdojčeri, uz asistenciju njemačkog okupatora.

U takvoj situaciji je CK KP Hrvatske pružio partijskim organizacijama veliku pomoć šaljući nekoliko svojih članova. Oni su održali više sastanaka sa kotarskim i mjesnim komitetima KPH i dali direktive za pripreme ustanaka. Sekretar CK KPH Rade Končar je 22. juna 1941. godine, u s. Tomici, prisustvovao okružnoj partijskoj konferenciji za Slavonski Brod, gdje su postavljeni konkretni zadaci da se: učvrste i prošire partijske organizacije u fabrikama i na željeznici, formiraju partijske organizacije po selima, sačuvaju kadrovi od hapšenja i da radnici ne odlaze na rad u Njemački Rajh. U isto vrijeme održana je u selu Kusionjama kotarska konferencija za kotar Pakrac. Rezultat svega toga bilo je, već juna 1941., formiranje prvih oružanih grupa na području Slavenskog Broda (28. juna u selu Slobodnici), Slavonske Požege, Nove Gradiške, Pakraca, Banove Jaruge, na Papuku i Krndiji. Tako je do kraja septembra formirano 9 partizanskih udarnih grupa koje su vršile manje diverzije i oružane akcije. Od postojećih partizanskih grupa formirani su Pšunjski i Papučko-krndijski NOP odred, da bi krajem decembra 1941., po direktivi CK KPH, u Brusniku formirali 1. slavonski NOP bataljon.

Od Prvog slavenskog bataljona, formiranog 23. decembra 1941. u Brusniku, pa do septembra 1944. godine u Slavoniji je formirano 9 brigada, svrstanih u 3 divizije, i jedan korpus. Razvoj jedinica NOV Slavonije izgledao je ovako:

— 1. slavonska NO brigada formirana 11. oktobra 1942. godine (od 21. decembra 1942. godine 12. hrvatska, 5. jula proglašena udarnom, a 26. oktobra 1944. godine i proleterskom);

— 16. Omladinska brigada „Joža Vlahović“, formirana 30. decembra 1942. godine (1. oktobra 1944. godine proglašena udarnom);
— 17. slavonska, formirana 30. decembra 1942. godine (5. jula 1943. godine proglašena udarnom);
— 18. slavonska, formirana 11. februara 1943. godine (1. oktobra 1944. godine proglašena udarnom);
— 21. slavonska, formirana 17. maja 1943. godine (3. decembra 1943. godine proglašena udarnom);
— 25. brodska, formirana 29. septembra 1943. godine (1. oktobra 1944. godine, proglašena udarnom);
— Čehoslovačka brigada „Jan Žižka“, formirana 26. oktobra 1943. godine;
— Osječka brigada, formirana 1. marta 1944. godine (1. oktobra 1944. godine, proglašena udarnom), i
— Virovitička brigada, formirana 24. avgusta 1944. godine (1. januara 1945. proglašena udarnom).

Ove brigade su bile svrstane u tri divizije:

— 1. slavonsku, odnosno 4. diviziju NOV Hrvatske, formiranu 30. decembra 1942. godine (preimenovana 9. maja 1943. godine u 12. diviziju NOVJ, a 10. oktobra 1944. godine, proglašena udarnom);
— 10. slavonsku diviziju NOV Hrvatske, formiranu 17. maja 1943. godine (preimenovana 17. oktobra 1943. godine u 28. diviziju NOVJ, a 30. novembra 1943. godine proglašena udarnom);
— 40. slavonsku diviziju, formiranu 15. jula 1944. godine (5. februara 1945. godine proglašena udarnom).

Od svih ovih jedinica NOVJ i NOP odreda: Posavskog, Diljskog, Požeškog, Daruvarskog i Bilogorskog i šest vojnih područja: Psunjskog, Papučko-krndijskog, Diljskog, Bilogorskog, Požeškog i Daruvarskog, formiran je na području Slavonije, 17. maja 1943. godine 1. slavonski korpus, (od 20. marta 1943. godine 2. hrvatski, preimenovan 5. oktobra 1943. u 6. korpus NOVJ, a udarnim proglašen 2. januara 1945. godine).

U ciklusu permanentnog narastanja i stvaranja krupnih jedinica NOVJ na području Slavonije, posljednja je formirana 4. brigada 12. divizije NOVJ, (koju mnogi zovu i 2. brodska brigada). Ovo je bio posljednji napor naroda i narodnosti Slavonije da svojim ljudstvom ojačaju

12. slavonsku diviziju jednom novom — najmlađom brigadom Slavonije, desetom po redu i posljednjom u toku NOR-a i revolucije.

Uporedo s razvojem oružane borbe u Slavoniji je organizirana i vojno-pozadinska vlast. Formirano je šest komandi vojnih područja, a na oslobođenoj teritoriji obrazovane su mjesne i partizanske straže, vojne bolnice, skloništa za ranjenike i razne radionice. Na slobodnoj teritoriji razvile su se i djelovale brojne organizacije NOP-a. Organizacija AFZ je već, 1942., imala četiri okružna, 12 kotarskih i 230 seoskih odbora, a organizacija narodne vlasti 4 okružna, 14 kotarskih i 315 seoskih NOO. U decembru 1942., održano je oblasno partijsko savjetovanje, kojem su prisustvovala 184 delegata iz cijele Slavonije. Tom prilikom je rasformirano Povjereništvo CK KPH za Slavoniju i Srem, a umjesto njega formiran je Oblasni komitet KPH za Slavoniju. Jedinice NOV Slavonije su, u okviru direktiva Vrhovnog štaba, izvodile ofanzivna dejstva radi proširenja slobodne teritorije u Daruvarskoj i Požeškoj kotlini i stvaranja čvršćeg oslonca u Posavini, Moslavini i Podravini.

Početak januara 1943., i dalje, sve jedinice NOV Slavonije orijentisale su se prema željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd, značajnoj za snabdijevanje Hitlerovih trupa koje su izvodile operaciju „Vajs" (bitka na Neretvi) protiv grupacije NOVJ u Bosni i Hercegovini. I u Slavoniji su združene njemačko-ustaške snage, od 20. marta do 8. aprila, preduzele operacije „Zelen" i „Braun" protiv jedinica NOV Slavonije, s ciljem da ih odbace iz Požeške kotline i masiva Psunja i Papuka. Postigli su djelimičan i kratak uspjeh, ali su jedinice NOV Slavonije izvršile u aprilu protivnapad i kod Šušnjara razbile Slavonski domobranski zdrug i zarobile 583 domobrana i 10 oficira. Sve ove operacije „Psunj", „Zelen", „Paula", „Kane", „Ungeviter" i „Roven" protiv jedinica NOVJ bile su vezane za njegove strateške zadatke i ciljeve¹. O tome je

¹ Ivan Mišković, Pregled narodnooslobodilačkog rata u Slavoniji, Historijski institut Slavonije i Baranje, Sl. Brod, 1968, str. 2—54; Leksikon: Narodnooslobodilački rat i revolucija u Jugoslaviji 1941—1945, Druga knjiga, Beogradsiki grafički zavod, Beograd, 1980, str. 1027—1031; Antun Miletić, Borbeni put Druge brodske udarne brigade, Zbornik broj 15, Historijski institut Sla-

Vrhovni komandant NOV i POJ, maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, pored ostalog, rekao: „... Neprijateljskih ofanziva u raznim krajevima naše zemlje bilo je mnogo. .. U Slavoniji su ove ofanzive imale naročito žestok karakter zbog toga što su naše vojne jedinice u Slavoniji neprekidno rušile glavnu željezničku arteriju prema jugu na putu ka Grčkoj i na taj način ometale Nijemcima transport trupa i tehnike za Afriku.”²

I zaista su na tom strateškom objektu, stalnim diverzijama, naneseni njemačkim trupama teški udarci, što je imalo izuzetno značenje ne samo za Slavoniju već i za NOR i revoluciju u cjelini.

U Slavoniji su masovnije pristupale NOP-u u 1943. godine i nacionalne manjine, pa je u maju formiran 1. čehoslovački bataljon, koji je u oktobru prerastao u brigadu „Jan Žiška”. Avgusta 1943., formiran je mađarski bataljon „Sandor Petefi”, a odmah zatim i njemačka četa „Ernest Telman”. I u prvoj polovini 1944., nastavljena je živa aktivnost jedinica NOV Slavonije na željezničkoj pruzi i putu Zagreb — Beograd. To je bio rezultat sadejstva sa glavnom snagom NOVJ u okolini Drvara, gdje su vođene žestoke borbe s njemačkim trupama i kvislinzima.

Vojničkoj situaciji u 1944. godini svakako treba dodati borbu za žetvu naroda Slavonije. Ona je bila shvaćena kao prvorazredni zadatak i sve jedinice NOV i PO osiguravale su žetvene radove i pružale pomoć stanovništvu. Zajedničkim naporima uspjeli su da pakuju svu hranu, pospreme u skrivena skladišta i osiguraju ishranu stanovništvu i borcima NOVJ.

Polovinom septembra 1944. zaokružen je tromjesečni bilans takmičenja 12. divizije (15. juni do 10. septembra 1944). Prema izvještaju štaba od 14. septembra:

vonije i Baranje, Sl. Brod, 1978, Str. 175—176; Mate Jerković, Značenje ZAVNOH-a za razmah NOP-a u Slavoniji, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Spomenica, Zagreb, 1969, str. 79—90; Jefto Sašić, Razmah oslobodilačkog pokreta u Slavoniji, Narodna armija od 8. 11. 1965 godine.

² Josip Broz Tito, Politički izveštaj na petom kongresu KPJ, Kultura, 1948, str. 113.

naše brigade, naši borci i rukovodioci, u ovom pleme-
nitom mjerenju snaga, u istaknutoj želji da doprinesu što više za
pobjedu svoga korpusa, postigli su u ova 3 mjeseca lijepe i zna-
čajne rezultate. Oni su, koristeći više nego prije stečena iskustva,
napadajući još odlučnije nego ranije, učeći marljivije nego do tada
u toku 15. juna do 10. septembra o.g. likvidirali 7 neprijateljevih
uporišta, izbacili iz stroja 4.679 neprijateljevih vojnika i oficira
od kojeg broja 1.886 neće nikada više učiniti nijedno zločinstvo
nad našim napaćenim narodima. U ova 3 mjeseca naši borci su
zarobili 1.529 neprijateljevih vojnika i oficira. Oni su zaplijenili
preko 1.700 pušaka, 137 mitraljeza, te 8 topova".³

Rezultati što su ih postigli borci i rukovodioci 12. di-
vizije zapaženi su i u štabu 6. korpusa i u Glavnom šta-
bu NOV i PO Hrvatske. Dvanaesta divizija dobila je 5.
jula zvanje udarna. Savladala je, do tada, stotine i sto-
tine kilometara, marširajući i danju i noću, napadajući i
uzmičući kada je to situacija nalagala. U pismu štaba 12.
udarne divizije svojim brigadama, od 15. septembra 1944.,
između ostalog piše:

„Nakon mnogih teških i krvavih borbi koje je vodila naša
divizija, a nakon ovih poslednjih, ona je proglašena udarnom.
'Taj častan naziv ne dobija se laiko i ne dobija ga svako".⁴

Oslobodena teritorija Slavonije bila je u to doba po
svome prostranstvu najveća za cijelo vrijeme borbi. Je-
dinice 40. divizije oslobodile su Pakrac i Daruvar. Oslo-
bođena je i Slavonska Požega. Cijela Požeška kotlina
ispražnjena je od neprijateljskih jedinica. Na slobodnoj te-
ritoriji počeo je nov život. Narodna vlast organizovala je
sve svoje ustanove. Rad na porušenim objektima započeo
je hitno da se vrši, kako bi se za kratko vrijeme moglo
osposobiti za promet i sve što je nužnošću borbi uništeno.
Željeznički saobraćaj na slobodnoj teritoriji Pakrac — Dar-
uvar počeo je nesmetano da se odvija. Svi porušeni objek-
ti na putevima popravljani su. Velike tehničke radionice
„Glatesa" u Slavonskoj Požegi započele su rad za Narod-
nooslobodilačku vojsku. Popravljalo se oružje, izrađivali
su se pojedini dijelovi za topove. Slavonija je živjela slo-
bodnim životom.

³ Zdravko B. Cvetković, Osječka udarna brigada, Vojno-
izdavački zavod, Beograd, 1981. str. 100.

⁴ Arhiv Vojnohistorijskog instituta, (u daljem tekstu: Arhiv
VII) a. NOP, k. 908, f. 5, d. 30.

Uspjesi postignuti u borbama širom Slavonije, Hrvatske, kao i na cijelom jugoslovenskom ratištu, kao i svetska vojno-politička situacija i skori poraz okupatorskih i kvislinških formacija uticali su povoljno na dalji razmah NOP i u istočnoj Slavoniji. U dogovoru sa organima narodne vlasti i organizacijama KPH, preduzete su na tom području mjere za mobilizaciju u NOV i uključivanje ljudi u narodnooslobodilački front. Narod i narodnost istočne Slavonije učestvovao je u borbi i ranije, ali je još bilo rezervi kojima su se mogli popuniti već proriđeni strojevi slavonskih brigada. Mobilizacija je provedena u saradnji sa partijskim rukovodstvima i odbornicima na terenu istočne Slavonije, a naročito u Županji. Veliku pomoć je pružilo i partijsko rukovodstvo kotara Županja i ostale organizacije kotara i navedenih sela. Bila je to dobrovoljna mobilizacija, jer se većina ljudi sama javljala na oglas o mobilizaciji.

Uoči formiranja 4. brigade 12. udarne divizije, brigade 40. divizije su dobile zadatak od štaba 6. korpusa da napadnu uporište u Podravskoj Slatini (23. septembra 1944.).

Neprijateljsko uporište u Podravskoj Slatini napadnuto je u skladu sa zapoviješću 6. korpusa. Kako se i očekivalo, jake neprijateljeve snage krenule su toj posadi u pomoć. Oko 1.000 ustaša hitalo je iz Našica i Đurđenovca prema rejonu sela Cačinaca, gdje ih je čekala Osječka brigada. Borba je bila veoma teška i trajala je cijelo prijepodne 25. septembra.

Sjutradan je 18. brigada 40. divizije savladala posadu u Podravskoj Slatini i prema neprijateljevim podacima gubici su im bili 207 vojnika.⁵

Poslije borbi za oslobođenje Podravske Slatine i od mora od nekoliko dana, krajem septembra 1944. jedinice 12. divizije su krenule na Viroviticu. Zbog predstojećeg napada na to jako neprijateljsko uporište učesnik u toj borbi je bila 4. brigada.

⁵ Zdravko B. Cvetković, n. d., str. 101—105; Raide Roksandić, Zdravko Cvetković, 18. slavonska brigada, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1974, str. 148—150.